

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ, ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΚΑΙ Η ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ – Καθηγ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΕΛΕΓΓΙΔΗ / Α.Π.Θ.

Σήμερα, 1600 χρόνια μετά από το μαρτυρικό θάνατο του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, ο λόγος του μεγάλου Ποιμενάρχη, ως φορέας της ενεργού θείας Χάριτος που πάντοτε τον διακατείχε, εξακολουθεί να είναι ζωντανός, ρηξικέλευθος, και ιδιαίτερα επίκαιρος στην προσωπική και κοινωνική μας ζωή. Τα λόγια του προσεγγίζουν αγιαστικώς τα αυτιά και το νου μας, όπως τηρουμένων των αναλογιών, τον προσήγγιζαν οι ερμηνευτικοί λόγοι του Αποστόλου Παύλου. Η άρρητη ευωδία των αγίων λειψάνων του πιστοποιούν διαχρονικώς του λόγου το αληθές.

Με αυτό το άρθρο μας θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε ένα μικρό μέρος από τον απέραντο πνευματικό πλούτο του Οικουμενικού αυτού Διδασκάλου της Χριστιανοσύνης.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός, ότι οι θεμελιώδεις, κορυφαίες και περιεκτικές αρετές της πίστεως και της αγάπης είναι πάντοτε παρούσες στη ζωή και τη διδασκαλία του αγίου μας. Συγκεκριμένα, η πίστη και η αγάπη στη θεολογική σκέψη αλλά και στην προσωπική ζωή του ιερού Χρυσοστόμου συνδέονται άρρηκτα και αλληλοπεριχωρούνται. Η πίστη, που εδώ νοείται πάντοτε ζωντανή και βιούμενη, αποτελεί το αδιαμφισβήτητο θεμέλιο της χριστιανικής ζωής, ενώ η έμπρακτη αγάπη συνθέτει την όλη οικοδομή της ζωής αυτής, την πληρότητα και την τελειότητά της.

Στο πλαίσιο της Εκκλησίας, τα πιστευόμενα βιώνονται στο ιστορικό παρόν των πιστών, ως πραγματικά πρόσωπα και γεγονότα. Η βιούμενη πίστη οδηγεί άμεσα στην αγάπη, η οποία φανερώνεται ως ενεργοποίηση της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος, και πιστοποιείται με την τήρηση των εντολών του Θεού. Η τήρηση των εντολών συγκεκριμενοποιείται στα έργα αγάπης των πιστών, τα οποία είναι έργα του Θεού δι' ημών.

Ειδικότερα, η βιούμενη πίστη και τα καλά έργα, ως καρπός της έμπρακτης αγάπης, αποτελούν δωρεά του Αγίου Πνεύματος, που βεβαιώνει την ενεργό χαρισματική παρουσία του Τριαδικού Θεού στην προσωπική ζωή των πιστών. Πιο συγκεκριμένα, η βίωση της πίστεως στον Τριαδικό Θεό πραγματώνεται με τη ζώσα παραμονή στο μυστηριακό σώμα του Χριστού, την Εκκλησία. Παράλληλα, η έμπρακτη αγάπη συνιστά τη φανέρωση της μετοχής τους στη θεία και άκτιστη ζωή του Χριστού. Τα καλά έργα, ως έργα αγάπης, αποτελούν την εμπειρική διαπίστωση, τη βεβαίωση και την απόδειξη της ζωντανής πίστεως.

1. Η πίστη καθεαυτήν

Πώς όμως κατανοείται η πίστη καθεαυτήν; Η πίστη κατά τον ιερό Χρυσόστομο αποτελεί το πνευματικό θεμέλιο, πάνω στο οποίο οικοδομείται όλη η αγιοπνευματική

ζωή των πιστών¹. Η ορθή πίστη, που διατυπώνεται αλαθῆτως στα δόγματα της Εκκλησίας, δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση να αμφισβητείται, αλλά ούτε και να τροποποιείται από κανένα θεσμικό φορέα ή από κάποιο μεμονωμένο πρόσωπο, όσο σημαντικό και αν συμβαίνει να είναι αυτό. Έτσι, αν κάποιος «δόγμα έχει διεστραμμένον, καν ἄγγελος ἢ, μη πείθου», θα συστήσει ο χρυσορρήμονας ιεράρχης. Κατά συνέπεια, ούτε σε ἄγγελο του Θεού θα πρέπει να υπακούει κανείς, όταν αυτός διδάσκει μια διεστραμμένη πίστη. Αντίθετα, ο πιστός οφείλει να προσέχει στους λόγους εκείνου, που ορθοτομεί την αλήθεια, ακόμη και όταν συμβαίνει αυτός να έχει ανακόλουθη ως προς τους λόγους του ζωή. «Εἰ δε ορθά διδάσκει», σημειώνει χαρακτηριστικά, «μη τῷ βίῳ πρόσεχε, ἀλλὰ τοῖς ῥήμασι»².

Η πίστη λειτουργεί αντιστρόφως ανάλογα προς τους λογισμούς. Οι λογισμοί κλονίζουν και διαιρούν τον ἑσώ άνθρωπο, ενώ η πίστη τον στερεώνει και τον παγιώνει³.

Με ἄλλα λόγια, η πίστη και οι λογισμοί είναι αντίθετα πράγματα⁴. Έτσι, όταν οι λογισμοί κλυδωνίζουν το νου μας, η πίστη ως ασφαλής ἄγκυρα μας απαλλάσσει ὄχι μόνο από το σῆλο και το ναυάγιο, ἀλλὰ επιπλέον ανακουφίζει τη διάνοιά μας και τη μεταθέτει στον ουρανό⁵.

Καθεαυτήν η πίστη ἔχει και βαθύτατο γνωσιολογικό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει πρακτικά, πῶς χωρίς την πίστη κανείς δεν μπορεί να ἔχει πρόσβαση στην αληθινή γνώση του Θεού⁶. Η επίγνωση της αληθείας του Θεού γεννιέται από την πίστη και ὄχι από τους λογισμούς μας⁷. Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ὅτι η γνώση του Θεού, κατά την πατερική και αγιοπνευματική εμπειρία της Εκκλησίας, είναι εκείνη η εμπειρική-βιωματική γνώση, η οποία προκύπτει από την ἄμεση υπαρξιακή μετοχή του ανθρώπου στις αποκαλυπτόμενες και μετεχόμενες ἄκτιστες θείες ἐνέργειες και ειδικότερα στη θεοποιό ἐνέργεια του Τριαδικού Θεού.

Από τα παραπάνω αντιλαμβάνεται κανείς, ὅτι αξιολογικά η πίστη είναι ἀνώτερη από τη λογική του ανθρώπου. Γι' αυτό και ὅπου υπάρχει η πίστη προς το Θεό, είναι περιττή η θεολογική ἔρευνα, για να οδηγηθεῖ κάποιος στην πίστη. Η ἔρευνα μάλιστα αυτή αναιρεί την πίστη. «Ἐνθα γὰρ πίστις, οὐ χρεία ζητήσεως», σημειώνει επιγραμματικά ο ἱερός Πατέρας, και διευκρινίζει αμέσως: «ἡ ζήτησις τῆς πίστεως ἐστὶν ἀναιρετική»⁸. Στο χώρο της πίστεως, εκείνος που ενεργοποιεῖται ερευνητικά, ποτέ δε βρίσκει το ζητούμενο. Εκείνος δηλαδή που ερευνά για να πιστέψει, τελικά δεν μπορεί να πιστέψει μέσω αυτής της διαδικασίας.

Γι' αυτό και μας συνιστά να μη ασχολούμαστε με ἐρευνες τέτοιου είδους. Ἀλλά, αν αυτά είναι ἔτσι, πῶς λέει ο Χριστός, «ερευνάτε τὰς γραφάς, ὅτι υμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν»⁹; Στην περίπτωση αυτή, ἐπεξηγεῖ ο μέγας ιεράρχης, ο Χριστός δεν ἐννοεῖ εκείνον που φορτώνεται με ἄκαρπους ερευνητικούς κόπους. Ἀπλῶς, συνιστά να ἐρευνούμε τις Γραφές ἔτσι, ὥστε να γνωρίσουμε τί ακριβῶς λένε, και ὄχι να ἀναζητούμε διαρκῶς τεκμήρια για να πιστέψουμε. Ἄλλωστε, γι' αυτό ονομαστήκαμε πιστοί, για να πιστεύουμε χωρίς ἐνδοιασμούς στα λεγόμενα και να μην ἀμφιβάλουμε για τίποτε ἀπ' αυτά. Ἄν, βέβαια, αυτά που λέει η Ἁγία Γραφή ἦταν ἀνθρώπινα λόγια, θα ἔπρεπε να τα ἐξετάζουμε βασανιστικά. Εφόσον ὅμως είναι λόγια του Θεού, θα πρέπει να τα τιμούμε και να τα πιστεύουμε. Ἄν συμβαίνει πάντως να μη τα πιστεύουμε, τότε δε θα πεισθούμε ούτε και γι' αυτήν την ὑπαρξή του Θεού¹⁰. Η ἀξιοπιστία του Θεού είναι εκείνη, που δίνει περιεχόμενο στην πίστη. Γι' αυτό, «εκείνο ἐστὶ πίστις», σημειώνει, «ὅταν ἐκείνοις πιστεύωμεν τοῖς μη βλεπομένοις, προς τὴν ἀξιοπιστίαν του ἐπαγγειλαμένου τὴν διάνοιαν

τείναντες»¹¹. Η πίστη έχει θεμελιώδη σημασία για την ουσιώδη ποιότητα της χριστιανικής ζωής στο ιστορικό παρόν, αλλά και στο αιώνιο μέλλον του πιστού, γιατί αποτελεί την προϋπόθεση της σωτηρίας, αφού «ταύτης άνευ ούκ ενι σωθήναι ποτέ»¹². Χωρίς αυτήν δεν είναι δυνατόν ποτέ να σωθεί κανείς.

2. Προϋποθέσεις της πίστεως

Αν όμως η πίστη προσδιορίζει τόσο καίρια την ποιότητα ζωής του ανθρώπου στον παρόντα και στο μέλλοντα κόσμο, εύλογα προκύπτει το ουσιώδες ερώτημα: Ποιες είναι οι προϋποθέσεις εκείνες, που θα οδηγήσουν τον άνθρωπο στην πίστη; Ο ιερός Χρυσόστομος εντοπίζει τις προϋποθέσεις της πίστεως όχι μόνο στη γνήσια προαίρεση¹³, αλλά και στον καθαρό και άμεμπτο βίο¹⁴. Ειδικότερα, για την καθαρότητα του έσω ανθρώπου διευκρινίζει με σαφήνεια τα εξής σημαντικά: Όποιος θέλει να προσεγγίσει και να έχει την αλήθεια, οφείλει προηγουμένως να καθαριστεί από τα πάθη του. Και τούτο, επειδή ο ακάθατος βίος εμποδίζει την προσέγγιση στο υψηλό περιεχόμενο των δογμάτων της πίστεως και συσκοτίζει τη διορατικότητα της διάνοιας¹⁵. Εκείνο όμως που προηγείται και από τις ανθρωπολογικές προϋποθέσεις που αναφέραμε, είναι η Χάρη του Αγίου Πνεύματος, χωρίς την οποία δεν είναι δυνατόν να ανέλθει κανείς στο ύψος της πίστεως¹⁶.

3. Ο χαρακτήρας της βιούμενης πίστεως

Όπως σημειώσαμε ήδη προλογικά, ο χρυσορρήμονας ιεράρχης μας προτάσσει την πίστη στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής ζωής. Ακόμη πιο συγκεκριμένα, θεωρεί την ορθή πίστη ως θεμέλιο της ευσέβειας¹⁷. Και τούτο είναι πολύ φυσικό, αφού στην Εκκλησία η ευσέβεια κατανοείται πρωτογενώς ως βιωματική έκφραση του περιεχομένου

της πίστεως. Πίστη και ζωή στην Εκκλησία αποτελούν μια αδιάσπαστη ενότητα. Έτσι, η καθαρότητα της πίστεως και η ορθότητα του βίου συνιστούν από κοινού την ευσέβεια των πιστών. Ερμηνεύοντας το παύλειο χωρίο. «γύμναζε σεαυτόν προς ευσέβειαν»· ο ιερός Πατέρας σημειώνει επιγραμματικά: «τουτέστι προς πίστιν καθαράν και βίον ορθόν. Τούτο γάρ εστιν ευσέβεια»¹⁸.

Η ευσέβεια δεν επηρεάζεται από τις βιοτικές ενασχολήσεις¹⁹, ενώ ο πνευματικός πλούτος της μένει αναφαίρετος τόσο στην παρούσα όσο και στη μέλλουσα ζωή²⁰. Η σωστή θεωρητικά πίστη, αλλά πρακτικά αυτονομημένη από τη ζωή του ανθρώπου, δεν έχει σωτηριολογικό χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, η θεωρητικά ορθή πίστη

καθεαυτήν και από μόνη της δεν μπορεί να σώσει τον άνθρωπο. Τον δραστικά σωτηριολογικό χαρακτήρα της αποκτά η πίστη, όταν συνδεθεί άρρηκτα και λειτουργικά

με τη ζωή του ανθρώπου. Όταν δηλαδή η πίστη συνοδευτεί και από άριστο βίο²¹. Ακόμη και το Βάπτισμα δεν ενεργεί τη σωτηρία μας, όταν λείπει ο ορθός βίος²², γιατί απλούστατα δεν ενεργεί μηχανιστικά και μαγικά. Αλλά χωρίς την ανάλογη προς την πίστη ζωή καθίσταται σωτηριολογικώς αναποτελεσματική και η μετοχή μας στα άλλα μυστήρια της Εκκλησίας²³. Αυτό σημαίνει, ότι κανένα μυστήριο της Εκκλησίας μας δεν μπορεί να μας σώσει από μόνο του.

Και για να επανέλθουμε, κατά τον άγιο της Παιδείας μας, η ορθή πίστη δεν ωφελεί σε τίποτε, όταν η ζωή του ανθρώπου είναι διεφθαρμένη· «ουδέν γαρ

όφελος ημίν εις σωτηρίαν, δογμάτων υγιών, διεφθαρμένης ημίν της ζωής»²⁴. Αυτό, άλλωστε, το πιστοποιεί και ο ίδιος ο Κύριος στην Επί του Όρους Ομιλία του. Σ' αυτήν, ο Χριστός δεν αναγνωρίζει ως δικούς του εκείνους που με μόνη την πίστη τους έκαναν θαύματα, ενώ δεν τηρούσαν το θέλημα του Θεού στη ζωή τους: «ουδέποτε έγνων υμάς», τους λέει, «αποχωρείται απ' εμού οι εργαζόμενοι την ανομίαν»²⁵. Αλλά και αντίστροφα, όταν η πίστη του ανθρώπου δεν είναι σωστή, αυτός δεν έχει κανένα όφελος για τη σωτηρία του από την άριστη ζωή του²⁶.

Στο πλαίσιο της Εκκλησίας, τα δόγματα της πίστεως συνδέονται οργανικά με τη ζωή των πιστών και αλληλοπεριχωρούνται. Η ακρίβεια της ζωής «συνυφαίνεται τη των δογμάτων ορθότητι»²⁷, κατά τον άγιό μας. Τα δόγματα διασφαλίζουν την ορθότητα της ζωής της Εκκλησίας, αλλά και η ζωή της Εκκλησίας δίνει περιεχόμενο στην αλήθεια των δογμάτων της. Εκείνος που ακολουθεί με συνέπεια τα δόγματα οφείλει να τα πιστοποιεί με την καθαρότητα του βίου του²⁸. Η ακρίβεια στον τρόπο της ζωής του πιστού αποτελεί μαρτυρία των υγιών δογμάτων του²⁹.

Η ορθή πίστη είναι «καρπός του Αγίου Πνεύματος»³⁰, που προϋποθέτει την ελεύθερη συνεργία του ανθρώπου. Γι' αυτό εμφανίζεται, κατά τον ιερό Χρυσόστομο, και ως «κατόρθωμα της αρετής του πιστού»³¹. Για να είναι όμως σταθερή η πίστη, χρειάζεται η ενεργός παραμονή της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος στον πιστό. Η ενεργός αυτή παραμονή και βοήθεια του Αγίου Πνεύματος στον πιστό προϋποθέτει βίο καθάρο. Ο καθάρος βίος του πιστού «πειθεί» το Άγιο Πνεύμα να παραμένει σ' αυτόν ενεργό και να συνέχει το βίο του³². Ό,τι είναι η τροφή στο σώμα, αυτό είναι και ο καθάρος βίος στην πίστη. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να μη κλονίζεται κατά την πίστη εκείνος, που έχει ακάθαρτο βίο³³. Ο διεφθαρμένος βίος γίνεται εμπόδιο στην ακριβή γνώση και στην οριοθέτηση των υγιών δογμάτων της πίστεως³⁴. Όπως η λήμη, δηλαδή η ακαθαρσία, που προσκολλάται στην κόρη των οφθαλμών, σκοτίζει και θολώνει το μάτι, έτσι και ο λογισμός, που κυριεύεται από την πονηρία, σκοτίζει και τυφλώνει το νου του πιστού³⁵.

Αλλά σε σχέση με την πίστη το κακό δε σταματά εδώ. Κατά κανόνα, όποιου η ζωή δεν είναι καθαρή, αυτού και τα δόγματα της πίστεως δεν έχουν καθάρο χαρακτήρα. Ο ακάθαρτος βίος αποτελεί προϋπόθεση αποδοχής όχι μόνον πονηρών δογμάτων, αλλά και προϋπόθεση απιστίας. «Οράς», παρατηρεί ο ασκητής και θεολόγος

ιεράρχης, «ότι ου μη καθάρος ο βίος, και δογμάτων τοιούτων εστίν υπόθεσις;»³⁶. Και στην περίπτωση λοιπόν του ακάθартου βίου επιβεβαιώνεται η αλληλεξάρτηση πίστεως και ζωής. Όπως δηλαδή είναι σύνηθες τα εσφαλμένα και πονηρά δόγματα να εισάγουν εσφαλμένη και ακάθαρτη ζωή, έτσι και η διεφθαρμένη ζωή γεννά πολλές φορές πονηρά δόγματα³⁷.

Τί γίνεται όμως, όταν κάποιος από πλευράς της πίστεως βρίσκεται στην πλάνη, αλλά συμβαίνει να προσέχει τη ζωή του και να ζει ορθά; Στην περίπτωση αυτή, μας διαβεβαιώνει ο ιερός Χρυσόστομος, ότι δεν είναι δυνατόν ο άνθρωπος αυτός να παραμείνει στην πλάνη³⁸. Κατ' αντιστοιχία, παρατηρεί ότι δεν είναι εύκολο ένας που ζει με την πονηρία να αρθεί στο ύψος των δογμάτων της Εκκλησίας. Εκείνος, που σκοπεύει να αναζητήσει την αλήθεια, θα πρέπει προηγουμένως να καθαρισθεί απ' όλα τα πάθη του³⁹. Αλλά, και εκείνος που έχει απαλλαγεί από τα πάθη, και από την πλάνη θα απαλλαγεί και την αλήθεια τελικώς θα βρει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ είναι ο Απόστολος Παύλος, ο οποίος ήταν φοβερός πολέμιος και διώκτης της Εκκλησίας του Χριστού. Επειδή όμως είχε αμεγάδιαστη

ζωή, όχι μόνο δεκτός έγινε στην πίστη της Εκκλησίας, αλλά και όλους τους ξεπέρασε⁴⁰. Κατά συνέπεια, ο Θεός έλκει και φέρνει προς την αλήθεια όσους βρίσκονται στην πλάνη, αλλά είναι καθαροί από τα πάθη⁴¹.

Πώς εξηγείται όμως το γεγονός, ότι κάποιος παραμένει στην πλάνη, ενώ φαίνεται πως είναι καλός, αγαθός και φιλόανθρωπος; Στην περίπτωση αυτή, κατά το σοφό Ποιμενάρχη, ο εν λόγω άνθρωπος έχει άλλο πάθος. Έχει κενοδοξία ή ραθυμία ψυχής ή αδιαφορία για τη σωτηρία του⁴². Με την απάντησή του αυτή ο ιερός Χρυσόστομος αποδεικνύεται και άριστος ανατόμος της αγιοπνευματικής ζωής.

4. Σχέση πίστεως και αγάπης

Η αγιοπνευματική ζωή χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από τη ζώσα παρουσία της πίστεως σε συνδυασμό με τη φανέρωση της πολύτροπης αγάπης. Η ορθή πίστη αποτελεί το θεμέλιο της γνήσιας αγάπης, και η αληθινή αγάπη συνιστά απόδειξη ορθής πίστεως⁴³. Αν όμως η ορθή πίστη αποτελεί το θεμέλιο της γνήσιας αγάπης, η αγάπη προς το Θεό αποτελεί το θεμέλιο όλων των εντολών και την κεφαλή όλων των αρετών. Από την αγάπη προς το Θεό προκύπτει και η αγάπη προς τον πλησίον⁴⁴. Ο Απόστολος Παύλος, κατά τον χρυσορρήμονα και άριστο ερμηνευτή του, θέλοντας να παρουσιάσει την ανώτερη όλων των οδών προς το Θεό, δεν πρόβαλε ως χαρακτηριστικό

αυτής της οδού κανένα θαύμα αλλά μόνο την αγάπη, τη ρίζα όλων των αγαθών. Το κατεξοχήν ζητούμενο από το Θεό είναι η βίωση αυτής της αγάπης και όχι τα θαύματα,

από τα οποία δεν κερδίζουμε τίποτε, όταν αυτή απουσιάζει⁴⁵. Είναι άκρως σημαντικό το γεγονός, ότι από τη βασιλεία του Θεού εκπίπτουν όχι μόνον εκείνοι, οι οποίοι αμελούν για την ανάλογη προς την ορθή πίστη τους ζωή, αλλά και εκείνοι, οι οποίοι, ενώ κάνουν πολλά θαύματα με την πίστη τους, δεν έχουν τα έργα της αγάπης⁴⁶.

Η αληθινή αγάπη οδηγεί αυτόματα στην αρετή⁴⁷. Αυτό δε σημαίνει, ότι η αγάπη οδηγεί σε αξιόμισθα ή σε υπέρτακτα έργα, όπως εσφαλμένως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί. Ο πιστός δηλαδή, κατά την Ορθόδοξη θεώρηση, δε μπορεί να κάνει έργα, που να αξιώνουν ως αμοιβή τη σωτηρία του, ούτε πολύ περισσότερο να κάνει τέτοια έργα, που να υπερβαίνουν τις υποχρεώσεις του για τη σωτηρία, οπότε στην περίπτωση αυτή να μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα έργα αυτά για τη σωτηρία άλλων πιστών με ελλειπείς επιδόσεις σωτηριολογικού χαρακτήρα. Απεναντίας μάλιστα, ο ιερός Χρυσόστομος υπογραμμίζει τη βιβλική σημασία των έργων

της αγάπης. Η αγάπη, κατά τον άγιο των Γραμμάτων, αποτελεί ανεξόφλητο χρέος. «Τούτο το όφλημα τέλος ουκ επίσταται»⁴⁸, σημειώνει χαρακτηριστικά. Η βιωματική αίσθηση του παραπάνω χαρακτήρα της αγάπης, ως ανεξόφλητου χρέους προς το Θεό και τον πλησίον, αποτελεί τον πρόσθετο λόγο που αυτή η αγάπη, όχι μόνο δεν οδηγεί στην έπαρση, αλλά κυριολεκτικά διαλύει κάθε υπερήφανο λογισμό⁴⁹.

Μόνο με τη βίωση της αγάπης μπορούν να χαρακτηριστούν οι άνθρωποι ως μαθητές του Χριστού, σύμφωνα με τη ρητή διαβεβαίωσή του: «εν τούτω γνώσονται πάντες ότι εμοί μαθηταί εστέ, εάν αγάπην έχητε εν αλλήλοις»⁵⁰. Το γεγονός, ότι αγαπούμε το Θεό, αποτελεί απόδειξη ότι είμαστε χαρισματικώς τέκνα του Θεού⁵¹. Μόνον η αγάπη αναδεικνύει τους ανθρώπους ως αγίους, επειδή αυτή συνοψίζει όλη την αρετή. Είναι περιεκτική όλων των αρετών. Άλλωστε, με αυτή σωζόμαστε όλοι⁵²,

με αυτή θα είμαστε όμοιοι με το Θεό στη βασιλεία του⁵³ και αυτή είναι εκείνη, που μας δίνει τη δυνατότητα στην παρούσα ζωή να γευθούμε τη μέλλουσα αιώνια ζωή⁵⁴.

Η γνήσια αγάπη συνδέεται με την καθαρότητα του βίου⁵⁵ και χαρακτηρίζεται από τον μεγάλο Παιδαγωγό της εν Χριστώ ζωής ως «μείζων πασών των αρετών⁵⁶», ως αρχή και τέλος κάθε αρετής⁵⁷. Αποτελεί την κεφαλή, τη ρίζα, την πηγή και τη μητέρα όλων των αρετών. Αυτή τα συνδέει όλα και όλους μας⁵⁸. Η αγάπη είναι ανώτερη από τη γνώση των μυστηρίων του Θεού, αλλά και από αυτό το μαρτύριο⁵⁹. Είναι ανώτερη απ' όλα τα θαύματα, χαρακτηριζόμενη ως «σημείον σημείων απάντων μείζον»⁶⁰. Και, ενώ το χάρισμα αυτό της αγάπης μπορούμε, αν θέλουμε, να το έχουμε όλοι οι πιστοί, όταν το στερούμαστε, δεν μπορεί να μας ωφελήσει ούτε και αυτό το μαρτύριο⁶¹.

Η αγάπη καθεαυτήν αλλά και ο βαθμός της αγάπης, συνδέονται στενά με την προαίρεσή μας⁶². Ως προς τη φύση της η αγάπη δεν έχει κορεσμό, αλλά απεναντίας διαρκώς αυξάνει⁶³. Αυτό βέβαια στο πλαίσιο της Εκκλησίας είναι ευνόητο, γιατί η αγάπη ως καρπός του Αγίου Πνεύματος είναι άκτιστη ενέργεια του Θεού. Έτσι, εύλογα η πρόοδος σ' αυτήν είναι χωρίς τέλος. Η αγάπη, ως άκτιστο αγαθό, δεν εμποδίζεται να βιωθεί σ' οποιοδήποτε συνθήκες, όσο και αν συμβαίνει να είναι το πλήθος των εμποδίων της .

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, παραμένοντας αυστηρά συνεπής στο πνεύμα της Αγίας Γραφής, απορρίπτει την ιδιοτελή λεγόμενη αγάπη, και αποδέχεται μόνο την ανιδιοτελή, ως πραγματική και γνήσια αγάπη. Η αγάπη προς τους εχθρούς, κατά τον χρυσορρήμονα ιεράρχη, έχει το χαρακτήρα της ανιδιοτέλειας. Αποτελεί μονόδρομο, που πρέπει να τον οδεύσουμε οπωσδήποτε, αν θέλουμε να φθάσουμε στη σωτηρία μας. Δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική οδός. Κατά τον υμνούμενο από την Εκκλησία καθηγητή της χαρισματικής θεολογίας⁶⁵, «ουδέ ετέρως ημάς σωθήναι δυνατόν, μη ταύτην ελθόντας την οδόν»⁶⁶. Με την αγάπη προς τους εχθρούς μιμούμαστε

«κατά δύναμιν ανθρωπίνην τον Θεόν»⁶⁷ και γινόμαστε μιμητές του Χριστού⁶⁸. Αυτή η αγάπη ελκύει ιδιαίτερα την ευσπλαχνία του Θεού απέναντί μας. Κατά τη χαρακτηριστική έκφραση του αγίου μας, «ουδέν ούτω τον Θεόν ίλεων ποιεί, ως το αγαπάν τους εχθρούς»⁶⁹.

Χωρίς την αγάπη δεν είναι δυνατόν να παραμένει ενεργό εντός μας το Άγιο Πνεύμα. Και χωρίς αυτήν είναι αδύνατο να πραγματοποιήσουμε γνησίως καλά έργα ως έργα αγάπης.

Αν αναζητήσουμε την εσώτερη σχέση της πίστεως με την αγάπη, ο άγιος της κατά Χριστόν παιδείας θα μας πληροφορήσει ξεκάθαρα για την προτεραιότητα της ορθής πίστεως έναντι της γνησίας αγάπης. «Από πίστεως ειλικρινούς η αγάπη τίκτεται»⁷¹, θα μας πει επιγραμματικά. Άλλωστε, είναι τόσο μεγάλη η σημασία της πίστεως για την αγάπη, ώστε να μην προκύπτει όφελος από την αγάπη, όταν λείπει η πίστη. Και μάλλον να μην είναι δυνατόν να προκύψει με άλλον τρόπο αγάπη, εκτός της πίστεως⁷². Και, ενώ ως προς την πίστη είμαστε όλοι οι πιστοί ίσοι μεταξύ μας, επειδή μία είναι η πίστη μας, τα καλά έργα ως έργα αγάπης μας διαφοροποιούν, γιατί άλλοι είναι περισσότερο φιλόπονοι και άλλοι είναι ραθυμότεροι. Έτσι, άλλοι ζουν ορθότερα και κατορθώνουν σημαντικότερα έργα και άλλοι μικρότερης σημασίας⁷³.

Τί εννοούμε όμως ακριβώς, όταν μιλάμε για καλά έργα αγάπης; Ποιος είναι ο παράγοντας εκείνος, ο οποίος συγκεκριμενοποιεί και προσδιορίζει το χαρακτήρα

των έργων ως καλών; Κατά τον ιδιαίτερος τιμώμενο ιεράρχη μας, τα καλά έργα είναι εκείνα, που εμπεριέχονται στις εντολές του Θεού. Έτσι, ο χαρακτήρας των καλών έργων δεν προσδιορίζεται από τη γνώμη των ανθρώπων αλλά από το θέλημα του Θεού, από το οποίο, όταν αποκλίνουν, είναι φαυλότατα, έστω και αν κατά τη γνώμη των ανθρώπων θεωρούνται ως άριστα. Αν όμως τα έργα, που υπαγορεύονται από το θέλημα του Θεού, μας φαίνονται επαχθή, τούτο οφείλεται αποκλειστικώς

στη φιλαυτία μας⁷⁵. Γι' αυτό, όταν υπάρχει πνευματική εγρήγορση, η στενή και τεθλιμμένη οδός για την αρετή δεν είναι δύσκολη⁷⁶, και τίποτε από τα διαταχθέντα εκ μέρους του Χριστού για τους πιστούς δεν είναι αδύνατο να εκπληρωθεί. Μάλιστα, ανάλογα με την προθυμία που επιδεικνύουμε, μας παρέχεται και η ενίσχυση του Θεού για την πραγματοποίησή τους⁷⁷.

Καταρχήν, τα καλά έργα, ανθρωπολογικώς νοούμενα ως έργα αρετής, συνδέονται οργανικά με την κατ' εικόνα Θεού δημιουργία του ανθρώπου. Είναι μέσα στις προδιαγραφές της φυσιολογίας του. Γι' αυτό «κατά φύσιν ημίν εστιν η αρετή και παρά φύσιν η πονηρία», κατά τον άγιό μας. Ενώ όμως η γνώση της αρετής είναι έμφυτη στον άνθρωπο, σύμφωνα και με τη ρήση του Χριστού: «όσα αν θέλητε, ίνα ποιώσιν υμίν οι άνθρωποι, ούτω και υμείς ποιεείτε αυτοίς», η εφαρμογή της αρετής εξαρτάται άμεσα από την ελεύθερη προαίρεση του ανθρώπου⁸⁰.

Τέλος, στο πλαίσιο της Εκκλησίας, μετά την εκλάμπρυνση του κατ' εικόνα στο Βάπτισμα και τον εμπλουτισμό του με τη θεία Χάρη στο Χρίσμα, η αρετή προσλαμβάνει κατά τον ιερό Χρυσόστομο και εξέχουσα πνευματική βαρύτητα, αφού ορίζεται απ' αυτόν ως «η των αληθών δογμάτων ακρίβεια και η κατά βίον ορθότης»⁸¹.

Κατά συνέπεια, τα καλά έργα των πιστών, ως έργα αρετής και αγάπης προσλαμβάνουν έναν ιδιάζοντα χαρακτήρα, αφού προσδιορίζονται ποιοτικώς από το βαθμό της

γνησιότητας και της ακρίβειας της πίστεώς τους, αλλά κατεξοχήν και επιπροσθέτως νοηματοδοτούνται από το αληθινό βίωμα της ανιδιοτελούς και άκτιστης αγάπης του Τριαδικού Θεού εντός τους. Η άκτιστη αγάπη, ως θεία και Τριαδική ενέργεια, είναι αυτή που εμπλουτίζει και διαποτίζει πλέον πνευματικώς και χαρισματικώς τα καλά έργα αγάπης των πιστών, όταν βέβαια προηγουμένως ενεργοποιηθεί η εντός τους άκτιστη θεία ενέργεια του Χρίσματος⁸². Αυτή η άκτιστη αγάπη του Θεού είναι εκείνη, που, κατά τη γνώμη μας, κάνει τη διαφορά γένους να υφίσταται ανάμεσα στα καλά έργα αγάπης των πιστών και στα κατά φύση καλά έργα των εκτός της Εκκλησίας ανθρώπων. Η διαφορά αυτή είναι τόση, όση η διαφορά μεταξύ κτιστού και ακτίστου, δηλαδή όση η διαφορά του Θεού από τα δημιουργήματά του.

Με

άλλα λόγια η διαφορά είναι απροσμέτρητη.

Κατά συνέπεια, θα μπορούσαμε βάσιμα να υποστηρίξουμε, ότι τα καλά έργα των πιστών, ως έργα ανιδιοτελούς αγάπης, είναι έργα θεανθρώπινα. Είναι έργα που πραγματοποιεί ο Θεός δι' ημών. Γι' αυτό και είναι τα μόνα καλά έργα, με τα οποία μπορεί να δοξάζεται ο Θεός Πατέρας, ως αυτοδόξαστος.

list of 82 items

- 1. Βλ. P.G. 63, 77.
- 2. P.G. 62, 610-611.
- 3. Βλ. P.G. 62,335.
- 4. Βλ. P.G. 63, 229.
- 5. Βλ. P.G. 51, 274-275.

- 6. Βλ. P.G. 62, 265-266: «Δια πίστεως η γνώσις, και πίστεως άνευ γνώναι αυτόν ουκ ένυ».
- 7. Βλ. P.G. 62, 665: «Επίστευσαν καθάπερ οι λοιποί εκλεκτοί και επέγνωσαν την αλήθειαν».
- 8. ΕΠΕ 23, 128.
- 9. Ιω. 5, 39.
- 10. Βλ. ΕΠΕ 23, 129-133.
- 11. Βλ. P.G. 53, 339-340.
- 12. P.G. 63, 59.
- 13. Βλ. P.G. 63, 236.
- 14. Βλ. P.G. 63, 226.
- 15. Βλ. P.G. 61, 633.
- 16. P.G. 55, 321-322.
- 17. Βλ. ΕΠΕ 30, 338.
- 18. P.G. 62, 560.
- 19. Βλ. P.G. 49, 170.
- 20. Βλ. P.G. 47, 384-385.
- 21. Βλ. P.G. 58, 289. Πρβλ. P.G. 59, 77: «Μηδέ ημείς νομίζωμεν αρκείν ημίν προς σωτηρίαν την πίστιν. Αν γαρ μη βίον επιδειξώμεθα καθαρόν ... ουδέν κωλύει και ημάς παθείν τα αυτά».
- 22. Βλ. P.G. 61, 190-191. Πρβλ. και υπόμνημα στο Κατά Ιωάννην 7, 36, όπου η τήρηση των εντολών αποτελεί το λάδι της λυχνίας του θείου φωτός, που λάβαμε στο βάπτισμα. Βλ. P.G. 59, 77.
- 23. Βλ. P.G. 51, 250-251.
- 24. Βλ. P.G. 59, 50 . 176 . 352· 363.
- 25. Μθ. 7, 21-23, στο PG 57, 321.
- 26. Βλ. P.G. 59, 369: «Ουδέν γαρ όφελος βίου καθαρού, δογμάτων διεφθαρμένων. ώσπερ ουν ουδέ τουναντίον, δογμάτων υγιών, εάν ο βίος η διεφθαρμένος».
- 27. P.G. 48, 811.
- 28. Βλ. P.G. 62, 95.
- 29. Βλ. P.G. 53, 110-158.
- 30. P.G. 51, 280-281.
- 31. P.G. 51, 276.
- 32. Βλ. P.G. 51, 280. Πρβ. P.G. 60, 651.
- 33. Βλ. P.G. 51, 280.
- 34. Βλ. P.G. 55, 50.
- 35. Βλ. P.G. 55, 50.
- 36. P.G. 62, 93.
- 37. Βλ. P.G. 51, 252.
- 38. Βλ. P.G. 57, 243-244.
- 39. Βλ. P.G. 61, 78.
- 40. Βλ. ΕΠΕ 18, 222-224.
- 41. Βλ. P.G. 57, 243-244.
- 42. Βλ. ΕΠΕ 18, 222-224.
- 43. Βλ. P.G. 62, 380.
- 44. Βλ. P.G. 54, 483.
- 45. Βλ. P.G. 58, 481-482.
- 46. Βλ. P.G. 57, 321.
- 47. P.G. 63, 141-143.

- 48. P.G. 51, 245-246.
- 49. Βλ. P.G. 61, 670.
- 50. Ιω. 13, 35.
- 51. Βλ. P.G. 59, 300.
- 52. Βλ. P.G. 59, 393-394.
- 53. Βλ. P.G. 63, 35-36.
- 54. Βλ. P.G. 227-228.
- 55. Βλ. P.G. 51, 82.
- 56. P.G. 49, 391.
- 57. Βλ. P.G. 48, 795.
- 58. Βλ. P.G. 48, 701-702.
- 59. Βλ. P.G. 61, 269.
- 60. P.G. 61, 275-276.
- 61. Βλ. P.G. 63, 35-36.
- 62. Βλ. P.G. 52, 675.
- 63. Βλ. P.G. 51, 17.
- 64. Βλ. P.G. 52, 698.
- 65. «... Ιωάννη Χρυσόστομε, παμμακάριστε όσιε, επαξίως ευφημούμεν σε, υπάρχουν για Καθηγητής, ως τα θεία σαφών». Κοντάκιον, του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

- 66. P.G. 54, 462-463.
- 67. P.G. 53, 46.
- 68. Βλ. P.G. 60, 117.
- 69. P.G. 59, 458.
- 70. Βλ. P.G. 61, 671.
- 71. Βλ. P.G. 62, 509.
- 72. Βλ. P.G. 62, 174: «Ουδέν για όφελος αγάπης, πίστεως χωρίς. μάλλον δε ουδ' αν γένοιτο αγάπη ετέρως».
- 73. Βλ. P.G. 61, 78-79.
- 74. Βλ. P.G. 48, 873.
- 75. Βλ. P.G. 61, 472.
- 76. Βλ. P.G. 57, 438. Η αρετή μας φαίνεται δύσκολη όσο καιρό βρισκόμαστε στα πάθη. Βλ. P.G. 57, 254.
- 77. Βλ. P.G. 50, 503.
- 78. P.G. 61, 186-188. Η ηδονή της αρετής είναι μόνιμη, ενώ της κακίας πρόσκαιρη. Βλ. ό.π.
- 79. Μθ. 7, 12.
- 80. Βλ. P.G. 49, 140.
- 81. Βλ. P.G. 52, 462-463.
- 82. Ο Χριστός, κατά τον ιερό Χρυσόστομο, άναψε το νοητό φως. Για να μείνει όμως καιόμενο, εξαρτάται και από τη συνεργία μας. Χρειάζεται και ο ανάλογος έμπρακτος βίος. Βλ. P.G. 57. 234.

Η/Υ ΠΗΓΗ

<http://www.impantokratoros.gr:80/D556FEE4.el.aspx>